

CHAPTER «TERRITORIAL DEVELOPMENT: STRATEGIC CONTEXT»

Valentyna Antoniuk

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Chief Research Fellow of the Department of Regulatory Policy
and Entrepreneurial Development
Institute of Industrial Economics
of the National Academy of Sciences of Ukraine*

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-565-5-11>

DNIPROPETROVSK REGION – INDUSTRIAL CENTER OF UKRAINE: PROBLEMS AND DEVELOPMENT STRATEGY DURING THE WAR¹

Summary

The analysis of dynamics, trends and problems of development of the processing industry of the Dnipropetrovsk region under martial law is carried out. The analysis showed that the Dnipropetrovsk region was and remains the most powerful industrial region of Ukraine. Despite significant losses as a result of hostilities, the region's industry is recovering and increasing its activities. However, at the same time, there is a predominant tendency to reduce the share of high-tech industry sectors in the overall structure of the regional economy. Now it is important to develop an active industrial policy of the region aimed at innovative transformation of the economy and increasing its technological level to ensure the resilience of the region in the face of military threats. The analysis of the content of the Development Strategy of the Dnipropetrovsk region for the period up to 2027 and its updated version shows that there is a shift in regional economic policy towards more active support for high-tech industries. At present, it is important to develop a reasonable, balanced and detailed package of measures for the implementation of certain tasks of technological modernization of the industrial complex of the region and to ensure their real implementation at industrial enterprises of the Dnipropetrovsk region.

¹ Підготовлено в рамках виконання бюджетної теми ІЕП НАН України «Економічна реконструкція промислових макрорегіонів як багаторівневих просторових утворень в умовах війни та під час повоєнного відновлення (на прикладі Придніпров'я)» (номер держреєстрації 0124U004509).

Вступ

Економіка України внаслідок повномасштабної війни 2022-2025 років зазнала величезних втрат і руйнувань практично в усіх сферах економічної діяльності та по всій території країни. Усі регіони України мають втрати, однак вони нерівномірно розподілилися в залежності від територіальної близькості до зони бойових дій. Це стосується і Дніпропетровської області, яка є однією із найбільш наближених до лінії фронту та яка суттєво постраждала від бойових дій. Значні руйнування і втрати виробничої та соціальної інфраструктури, згорнення і релокація виробництва, масова міграція населення формують *нову економічну реальність регіонального розвитку регіону* та впливають на можливості його повоєнного відновлення. Нині регіональні органи влади, професійні та профспілкові організації, наукова спільнота та громадськість опікуються проблемами нинішнього та майбутнього повоєнного розвитку регіону, обговорюють пріоритети та перспективні напрямки відновлення, відбудови і модернізації. Цьому була присвячена *обласна науково-практична конференція «Повоєнна відбудова економіки Дніпропетровщини як промислового центру України – влада, роботодавці, профспілки працюють разом з науковцями»*, яка відбулася 20 березня 2025 року. Професійне та ґрунтовне обговорення проблем регіону і перспектив його розвитку із залученням представників бізнесу, фахівців різних галузей економіки, науки та освіти, профспілкових організацій дає змогу глибше зрозуміти проблеми регіону та визначити підходи до їх вирішення. У Резолюції конференції викладено *спільне бачення майбутнього укладу економіки Дніпропетровщини як промислового центру України*, причому наголос робиться на розбудові *високотехнологічного сектору промисловості*. Така загальна візія (образ майбутнього) є цілком обґрунтованим та доречним, виходячи із того, що, по-перше, Дніпропетровська область була і є однією із найпотужніших промислово-розвинених територій України; по-друге, у відбудові та повоєнному розвитку найбільш важливу роль відіграє високотехнологічний індустріальний сектор як найбільший драйвер технологічного прогресу економіки регіону та країни в цілому. Для досягнення такої мети важливо зробити аналіз сучасних тенденцій розвитку регіонального промислового комплексу і насамперед його переробного сектору як найбільш сприятливого до технологічної модернізації.

Мета дослідження полягає в аналізі динаміки, тенденцій та проблем розвитку переробної промисловості Дніпропетровської області в умовах війни, а також оцінка регіональної промислової політики в контексті потреби забезпечення стійкості економіки регіону в умовах воєнних загроз та її інноваційної трансформації у повоєнний період.

Розділ 1. Економічний та промисловий розвиток регіону до повномасштабної війни та втрати внаслідок війни

Дніпропетровська область була і залишається однією із найбільш розвинених серед регіонів України. До повномасштабної війни вона мала потужний промисловий і науковий потенціал, розвинуте сільське господарство, виробничу та соціальну інфраструктуру. У 2020 р. економіка області забезпечувала більше 16% реалізованої промислової продукції, майже 18% експорту товарів, освоювала 12,4% капітальних інвестицій від загальноукраїнського обсягу, що значно перевищувало її частку за територією та населенням (табл. 1). У 2021 р. валовий регіональний продукт (ВРП) Дніпропетровської обл. складав 10,7% загального ВРП України, що забезпечувало області друге місце в загальноукраїнському рейтингу після м. Києва [1].

У 2020 р. в регіоні діяло близько 63 великих підприємств, 1437 середніх та більше 29 тис. малих підприємств майже всіх основних видів економічної діяльності. Однак, при можливості забезпечення значного обсягу реалізованої промислової продукції та експорту, технологічний рівень економіки області був низьким. Лише 75 промислових підприємств були інноваційно активними, а обсяг реалізованої інноваційної промислової продукції складав всього 1,4% від загального обсягу реалізованої продукції промисловості, причому мізерна її частка (0,2%) була новою для ринку, що значно поступалося середнім показникам України (відповідно 1,9% та 0,3%) [2].

Таблиця 1

Основні соціально-економічні показники Дніпропетровської області у 2020 році

Основні соціально-економічні показники розвитку регіону	Обсяг в натуральних одиницях виміру	Частка в загальному обсязі України
Площа, тис. га	3192,3	5,3
Чисельність наявного населення на 1.01.2022 року, тис. осіб	3096,5	7,5
Чисельність зайнятого населення віком 15-70 років, тис. осіб	1347,0	8,6
Валовий регіональний продукт (у фактичних цінах), млн. грн.	398732	9,4
Обсяг реалізованої промислової продукції, (товарів, послуг), млн. грн.	464138,4	16,1
Капітальні інвестиції, млрд. грн.	65,5	12,4
Експорт товарів, млн. дол. США	12163,8	17,9

Джерело: складено автором за джерелом [2]

Це вказує на те, що довоєнний розвиток Дніпропетровської області з її потужним промисловим потенціалом характеризувався слабким розвитком високотехнологічних видів діяльності, орієнтацією економіки на експорт сировини, низькою конкурентоспроможністю. У здійсненому досить глибокому аналізі економічного становища регіону у 2020 р. при розробці Стратегії регіонального розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року вказувалося на інфраструктурні деформації економіки, пов'язані з надмірно великою часткою у ВВП області підприємств гірничодобувної та металургійної галузей з високим рівнем фондо-, енерго-, матеріаломісткості продукції та з високим рівнем використання природних ресурсів, корисних копалин і забрудненням навколишнього середовища. Зверталася увага та таку вкрай негативну тенденцію, як значне зменшення частки машинобудування, що є важливою інвестиційної галуззю у структурі промислового виробництва, з 8% у 2000 році до 4% у 2018 році. Це вочевидь обмежує можливості інноваційного розвитку економіки регіону [3, с. 49; с. 80].

Актуальним завданням регіонального розвитку було підвищення рівня технологічності економіки на основі інновацій та переходу до технологій Індустрії 4.0. Тому в Стратегії регіонального розвитку області до 2027 року ставилося завдання смарт-спеціалізації економіки на основі кластерного підходу, що забезпечувало би активізацію її інноваційного розвитку. Однак реалізація завдань стратегії була перервана російсько-українською війною, яка деструктивно вплинула на соціально-економічний стан Дніпропетровщини.

За спільною оцінкою ООН, Світового банку (СБ), Європейської комісії та уряду України завданої шкоди, збитків і потреб на відновлення та реконструкцію України, проведеної за період з лютого 2022 р. по грудень 2023 р., загальна сума потреб на відновлення та реконструкцію країни становила понад 480 млрд доларів США [4]. На Дніпропетровську обл. припадала значна частка втрат – майже 8% та більше 16% потреб на відновлення (табл. 2).

Ця оцінка втрат майже збігається з оцінкою фахівців Київської школи економіки (KSE), які розраховували, що за період з лютого 2022 року по листопад 2024 року для країни загальна сума прямих збитків нерухомості, іншої інфраструктури, транспортних засобів та запасів склала 169 млрд доларів США. Оскільки війна триває, то порівняно з попередньою оцінкою, станом на початок 2024 року, сума збільшилась на 12,6 млрд доларів США або на 8%. Найбільших збитків зазнали регіони, де відбуваються або відбувалися бойові дії, передусім Донецька та Харківська області (відповідно 38,6 та 32,2 млрд доларів США). Втрати Дніпропетровської області, за цією оцінкою, також є значними, вони становили 3,9 млрд доларів США. Тому фахівці KSE віднесли

область до сильно постраждалих регіонів України, у яких не було бойових дій [5, с. 5].

Таблиця 2

**Пошкодження, втрати і потреби на відновлення економіки
Дніпропетровської області, млрд дол США**

Області України	Пошкодження ¹		Втрати ¹		Потреби ¹	
	млрд. дол.	%	млрд. дол.	%	млрд. дол.	%
Україна в цілому	152,5	100	499,3	100	482	100
Дніпропетровська	2,9	1,9	39,3	7,9	16,4	3,4

¹ Примітка: Пошкодження охоплюють 22 місяці війни в період з 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року. Втрати охоплюють загалом 40 місяців, включаючи 22 місяці в період з 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року та додаткові 18 місяців до 30 червня 2025 року. Потреби на відновлення охоплюють період 2024–2033 років.

Джерело: складено автором за джерелом [4]

Для визначення подальших напрямів і завдань розвитку регіонального промислового комплексу необхідний аналіз його динаміки, тенденцій і проблем в умовах функціонування воєнного стану.

**Розділ 2. Динаміка економічного та промислового розвитку
Дніпропетровської області в умовах війни**

В умовах війни економічне становище та можливості розвитку області суттєво погіршилися, посилилися існуючі раніше проблеми деіндустріалізації та зниження технологічного рівня. Про це свідчить динаміка чисельності діючих суб'єктів господарювання (ДСГ) та обсягу реалізованої продукції (РП). Війна призвела до значного зменшення чисельності господарюючих суб'єктів, як юридичних, так і фізичних осіб-підприємців (ФОП) у 2022 році та відновлення їх кількості у 2023 році, що відбулося за рахунок більш динамічного зростання числа ФОП, частка яких в загальній кількості ДСГ складала 83% (табл. 3). При цьому частка переробної промисловості у загальній кількості промислових ДСГ дещо знизилася.

Обсяг і динаміка реалізованої продукції характеризує результати економічної діяльності регіону. Вона суттєво знизилася у 2022 р., проте в 2023 р. обсяг РП в поточних цінах зріс як в цілому за всіма видами економічної діяльності області, так і в переробній промисловості. Однак, розрахунок РП в цінах 2020 р. (шляхом коригування на базовий індекс інфляції) показує, що в порівняльних цінах обсяг РП зменшився в економіці Дніпропетровської обл. (табл. 4), а також в переробній галузі. При цьому РП сфери перероблення мало менше падіння відносно 2020 р.

(-2,4%), однак відносно 2021 р., в якому обсяг РП був найбільшим, падіння в порівняльних цінах перевищило 28%.

Таблиця 3

**Динаміка чисельності діючих суб'єктів господарювання
Дніпропетровської області за 2020–2023 роки**

Показники	2020	2021	2022	2023	2023 у % до 2020
Кількість усіх ДСГ, од.	153229	153260	143055	160478	104,7
З них ФОП, од.	122402	122749	118499	132750	108,5
Кількість ДСГ переробної промисловості, од.	8852	8847	8057	8934	100,9
Частка ДСГ переробної промисловості, у % до загальної чисельності ДСГ	5,78	5,77	5,63	5,57	-0,21

Джерело: розраховано і складено автором за джерелом [6]

Отже, переробна промисловість області у 2023 р. майже відновила обсяг реалізації 2020 р., при цьому її частка в загальному обсязі РП збільшилася і майже досягла 30%, що є позитивною тенденцією. Це може свідчити про те, що підприємства переробної галузі швидше адаптувалися до небезпечних умов діяльності, а їхня продукція була затребуваною ринком.

Важливим індикатором технологічного розвитку економіки регіонів є частка високотехнологічної та середньо-високотехнологічної промислової продукції в загальному обсязі РП переробної промисловості. Статистична класифікація ЄС NACE Rev. 2 [9] за рівнем технологічності виокремлює такі групи видів промислової діяльності (ВПД): *високотехнологічні галузі* – виробництво основних фармацевтичних продуктів і препаратів (код 21 за NACE Rev. 2.); виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (код 26); *середньо-високотехнологічні галузі* – виробництво хімічних речовин і хімічної продукції (код 20); виробництво електричного устаткування (код 27); виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань (код 28); виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів (коди 29+30), при цьому в даній групі виробництво повітряних і космічних літальних апаратів та відповідного обладнання (код 30.3) відноситься до високотехнологічного виробництва. Усі інші галузі відносяться до груп середньо-низько-технологічного та низькотехнологічного виробництв. За оцінками

експертів, переробна промисловість може виступати драйвером економічного розвитку при такій її технологічній структурі: високотехнологічні галузі мають складати 19% обсягу виробництва, середньо-високотехнологічні – 28%, середньо-низькотехнологічні – 21%, низькотехнологічні – 32%.

Таблиця 4

**Динаміка реалізованої продукції діючих суб'єктів господарювання
Дніпропетровської області у фактичних
та порівняльних цінах за 2020-2023 рр., млн. грн.**

	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. у % до 2020 р.
Обсяг РП усіх ДСГ області у фактичних цінах	1185147	1643155	1158990	1411495	119,1
-в цінах 2020 р.	1185147	1522850	874709	1054929	89,0
Обсяг РП ДСГ переробної промисловості у фактичних цінах	317591	462403	343120	414683	130,6 до 2020 89,7 до 2021
-в цінах 2020 р.	317591	428547	259350	309927	97,6 до 2020 72,3 до 2021
Частка РП переробної пром-сті в загальному обсязі РП, %	26,8	28,1	29,6	29,4	+2,6

Джерело: розраховано і складено автором за джерелом [7; 8]

Україна має значно меншу частку виробництва з високими технологіями в структурі галузей переробної промисловості, яка суттєво впливає на рівень технологічного розвитку економіки. У 2020 р. частка високотехнологічного сектору у загальному обсязі РП переробної промисловості України складала менше 3%, середньо-високотехнологічного сектору – 13,5%; у 2023 р. частка окремих високотехнологічних галузей збільшилася – найбільше з виробництва автотранспортних засобів (з 3,75% до 6,55%), однак в цілому частка середньо-високотехнологічного сектору зросла не надто суттєво – до 15,8% (табл. 5).

Аналіз показав, що у Дніпропетровській обл. частка реалізованої продукції високо- і середньо-високотехнологічних галузей промисловості була меншою, ніж в середньому по Україні – близько 12%.

За досліджуваний період незначне зростання мала хімічна промисловість та виробництво автотранспортних засобів. Найбільше зменшення частки РП у виробництві машин та устаткування, яке має найважливіше значення для відновлення, модернізації та обороноздатності країни та регіону. В цілому частка РП середньо-високотехнологічних видів промислової діяльності в загальному обсязі РП переробної продукції області зросла з 11,78% у 2020 р. до 11,99% у 2023 р., лише на 0,21%. Це свідчить про незначні прогресивні зміни у технологічній структурі галузей переробної промисловості.

Таблиця 5

Частка високо- і середньо-високотехнологічних видів промислової діяльності в загальному обсязі РП переробної продукції відповідно України та Дніпропетровської області

Вид промислової діяльності	Україна			Дніпропетровська обл.		
	2020	2023	+,-	2020	2023	+,-
Виробництво фармацевтичних продуктів і препаратів	2,07	2,23 (2022)	+0,17	0,06	к	х
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	0,79	1,6	0,81	0,13	0,07	-0,6
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	4,18	3,82	-0,36	4,43	4,89	+0,46
Виробництво електричного устаткування	1,81	2,03	+0,22	0,63	0,61	-0,02
Виробництво машин, устаткування не віднесеного до інших угруповань	3,79	3,42	-0,37	2,34	1,55	-0,79
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів	3,75	6,55	+2,8	4,38	4,94	+0,56
Разом	16,39	19,65	+3,26	11,91*	12,06*	+0,15

Позначкою «к» позначені дані, які не оприлюднюються з метою виконання вимог Закону України «Про офіційну статистику» щодо забезпечення гарантій органів державної статистики щодо статистичної конфіденційності.

* підсумок без фармацевтичної промисловості.

Джерело: розраховано і складено автором за джерелом [6]

Обсяг промислового виробництва продукції, віднесеної до високо- та середньо-високотехнологічних галузей в Україні та Дніпропетровській області, наведено в табл. 6. Дані свідчать, що у поточних цінах в Україні мало місце найбільше зростання виробництва комп'ютерів, електронної

та оптичної продукції автотранспортних засобів, що скоріш всього зумовлено оборонними потребами. У Дніпропетровській обл. виробництво електроніки, машин і устаткування знизилося, однак зросло виробництва хімічної продукції та автотранспортних засобів.

Таблиця 6

Обсяги і динаміка випуску високотехнологічної продукції в Україні та Дніпропетровській обл. у поточних цінах (тис. грн.), частка Дніпропетровщини в загальному випуску цієї продукції в Україні

	2020	2023	2023/2020, %
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (26)			
Україна в цілому	17013080,5	38873236,1	228,5%
Дніпропетровська область	408310,7	301801,3	73,9%
- частка Дніпропетровщини в загальному обсязі, %	2,4	0,8	
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції (20)			
Україна в цілому	89786441,6	93154750,2	103,8%
Дніпропетровська область	14065167,3	20296773,6	144,3%
- частка Дніпропетровщини в загальному обсязі, %	15,7	21,8	
Виробництво електричного устаткування (27)			
Україна в цілому	38892754,5	49397727,5	127,0%
Дніпропетровська область	1985856,6	2531792,3	127,5%
- частка Дніпропетровщини в загальному обсязі, %	5,1	5,1	
Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань (28)			
Україна в цілому	81383685,8	80333287,6	98,7%
Дніпропетровська область	7418974,1	6443111,3	86,8%
- частка Дніпропетровщини в загальному обсязі, %	9,1	8,0	
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та ін. трансп. засобів (29+39)			
Україна в цілому	80482251,9	159551804,2	198,2%
Дніпропетровська область	13898829,3	20471817,3	147,3%
- частка Дніпропетровщини в загальному обсязі, %	17,3	12,8	

Джерело: розраховано і складено автором за джерелом [6]

Розрахунки показали, що в загальному обсягу випуску цих видів продукції України Дніпропетровщина випускає мізерну частку комп'ютерів та електронно-оптичної продукції (у 2023 р – менше 1%),

малу частку електричного устаткування (5%) і машин (8%). Значно більшою є її частка у виробництві хімічної продукції, при тому – вона зросла з 16% у 2020 р. до 22% у 2023 р., та у виробництві автотранспортних засобів, однак частка знизилася (відповідно з 17% до 13%) внаслідок більш динамічного зростання обсягу їх виробництва в цілому по Україні. Можливо, саме ці галузі мають потенціал для збільшення випуску продукції високих технологій.

Рис. 1 наочно ілюструє співвідношення Дніпропетровщини та України у виробництві технологічної продукції. Однак при цьому, як показано вище, обидві мають дуже низьку частку у переробному секторі України.

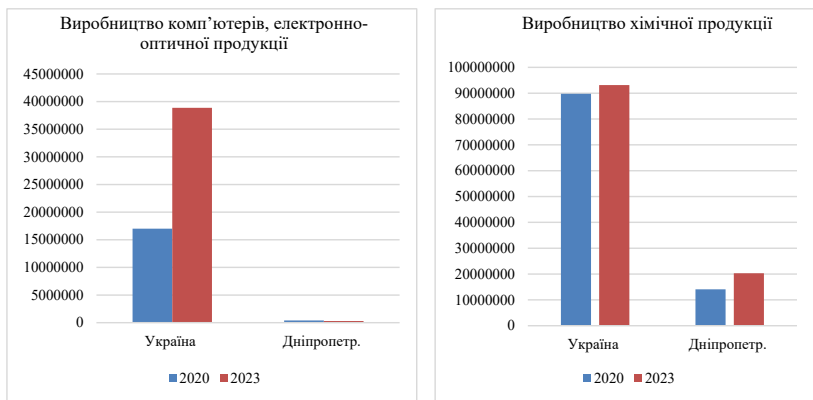

Рис. 1. Співвідношення Дніпропетровщини та України у виробництві комп'ютерів, електронно-оптичної та хімічної продукції, тис. грн.

Джерело: побудовано авторами на основі даних таблиці 6

Низький технологічний рівень розвитку промислового комплексу регіону, домінування в його структурі підприємств гірничодобувної та металургійної галузей позначилися і на експортних можливостях регіону. Попри те, що Дніпропетровщина за обсягом експорту була на другому місці в Україні, в його структурі переважали сировина та продукція низького рівня переробки. Перед війною основу товарної структури експорту області становили чорні метали (близько 45% загального обсягу), руди, шлак і зола (23%), тобто продукція, яка в найбільшій мірі залежить від волатильності цін на зовнішніх ринках, та потужностей логістичних каналів. Війна суттєво підірвала експортні спроможності регіону, на що, безумовно, вплинув низький обсяг виробництва високотехнологічної конкурентоспроможної продукції. За період

2021–2023 рр. обсяг експорту з Дніпропетровської області зменшився на 61,4%, що значно більше, ніж в середньому в Україні – 46,2% (табл. 6). Дані таблиці свідчать, якщо кількість учасників зовнішньо-економічної діяльності в регіоні зменшилася не суттєво, то обсяг експорту впав майже на 2/3 від показника 2021 року. Основними причинами зменшення експорту були: зниження обсягів виробництва внаслідок загроз війни; порушення логістичних шляхів; посилення конкуренції на зовнішніх ринках.

Таблиця 6

**Експортна діяльність ДСГ Дніпропетровської обл.
за період 2021–2023 років у порівнянні з Україною**

Показники	2021	2022	2023	2023 у % до 2021
Україна				
Всього учасників ЗЕД, одиниць	23147	22679	21143	91,2
Експорт млн. дол. США	68072,3	44135,6	36182,9	53,2
Дніпропетровська обл.				
Всього учасників ЗЕД, одиниць	1394	1383	1351	96,9
- у % до кількості в Україні	6,0	6,1	6,4	
Експорт млн. дол. США	12163,8	6250,8	4696,4	38,6
- у % до обсягу в Україні	17,9	14,2	13,0	

Джерело: розраховано і складено автором за джерелом [10]

Попри зменшення обсягу експорту товарів, Дніпропетровщина у 2023 р. займала перше місце за експортним потенціалом серед інших областей України, її питома вага в загальноукраїнському експорті склала 13%, однак в структурі експорту переважали товари низького рівня технологічності: чорні метали та вироби з них – 40,8%, руди, шлак і зола – 27,6%, продукція агропромислового комплексу – 20,3%. Частка транспортних засобів становила лише 3,7% [11].

Узагальнюючи результати проведеного аналізу, можна зробити висновок про зменшення частки суб'єктів господарювання переробної промисловості у загальній кількості ДСГ області, що свідчить про погіршення структури регіональної економіки. Малою є частка високотехнологічної та середньо-високотехнологічної промислової продукції в загальному обсязі реалізованої продукції Дніпропетровської області, при цьому спостерігається переважна тенденція до зменшення частки високотехнологічних секторів промисловості у загальній структурі регіональної економіки, яка намітилася ще до повномасштабної війни. Особливо це стосується виробництва машин і устаткування, що не відповідає потребам технологічної модернізації економіки регіону в

процесі її відновлення, та не створює умови для підвищення її конкурентоспроможності. Суттєво знизилися експортні можливості регіону, а структура експорту в основному складається із сировини та продукції низького рівня переробки. Тому перед регіональними органами влади стоїть пріоритетне завдання підтримки і стимулювання розвитку високо- та середньо-високотехнологічних видів промисловості, технологічної модернізації галузі та широкого впровадження інноваційних процесів в усі сфери промислової діяльності. Воно є актуальним навіть в умовах війни та стане вкрай нагальним на етапі повоєнної відбудови. Саме промисловість виступає драйвером технологічного розвитку інших сфер регіональної економіки шляхом випуску сучасних засобів виробництва, нових матеріалів, вона створює можливості для більш глибокої переробки сировини і сільськогосподарської продукції, що забезпечує зростання валового регіонального продукту.

Розділ 3. Діяльність промислових підприємств регіону у 2022–2024 рр.

Слід відзначити, що у Дніпропетровській області функціонує велика кількість компаній та приватних підприємств практично в усіх сферах промислового виробництва (табл. 7). Дані консолідованого довідника «Каталог компаній України», який сформований на основі відкритих даних та інструменту YC.Market [12], показують, що за чисельністю промислових підприємств область не поступається, а то і перевищує показники Харківської області, яка завжди була потужним промисловим регіоном, та Львівської області, економіка якої в умовах війни отримала значний поштовх для розвитку промислового сектору як тилловий регіон з меншим рівнем небезпеки.

Найбільші промислові компанії Дніпропетровщини пов'язані з металургійним виробництвом (ПАТ «АкселорМіттал Кривий Ріг», виручка від реалізації у 2024 р. – 64591 млн. грн.; ПрАТ «КАМЕТ-СТАЛЬ» – 52388 млн. грн.), гірничо-добувною промисловістю (ПрАТ «ДТЕК Павлоградугілля» – 39751 млн. грн.; ПрАТ «Північний гірничо-збагачувальний комбінат» – 28960 млн. грн.) [13] та ін., які в умовах війни стикаються з великими проблемами. Так, за оприлюдненою інформацією, «АкселорМіттал» нині працює на 30% своїх виробничих потужностей. Детальний аналіз діяльності підприємств промисловості та виявлення їх проблем потребує опрацювання значного обсягу статистичної й первинної виробничої інформації та значних витрат часу. У цьому дослідженні така мета не ставиться. Розглянемо лише декілька підприємств найбільш важливих як для регіону, так і для України галузей, а саме: хімічної промисловості, в розвитку якої роль Дніпропетровської

обл. є досить значною, та машинобудування, де область нині втрачає свої позиції.

Таблиця 7

**Кількість діючих компаній та ФОП у Дніпропетровській області
у 2024 році, одиниць**

Сфера промислової діяльності	Всі ДСГ	З них: діючі компанії	З них: діючі ФОП	Для порівняння, чисельність ДСГ у таких областях:	
				Харківській	Львівській
Харчова промисловість	5000	2643	2357	4393	4051
Переробна промисловість	2843	1419	1424	2554	1586
Легка промисловість	2293	605	1688	4359	2294
Металургія	2250	1388	862	1706	1148
Машинобудування	2122	1609	513	2013	1148
Хімічна промисловість	1126	806	320	1226	617
Нерудна промисловість	1059	655	404	754	1195
Фармацевтична промисл.	1046	590	456	1170	963
Виробництво електроніки	387	269	118	688	348
Вугільна промисловість	26	26	0	8	20

Джерело: складено автором за джерелом [12]

У сфері хімічного виробництва на Дніпропетровщині у 2024 році функціонувало 1126 суб'єктів господарювання, з яких 806 компаній та 320 ФОП [13]. У табл. 6 наведено дані щодо обсягу і динаміки виручки 5 найбільших підприємств Дніпропетровщини, а також їх ранги у переліку 10 найбільших підприємств хімічної промисловості України. Дані таблиці свідчать, що 3 підприємства області увійшли в десятку найбільших підприємств хімічної галузі України, а Павлоградський хімічний завод за обсягами виробництва є лідером галузі. Попри воєнні небезпеки, підприємства нарощували виробництво, падіння мало місце лише у 2022 році на трьох підприємствах із наведених в таблиці. Найбільша позитивна динаміка була в ДП «НВО Павлоградський хімічний завод», яке, згідно наявної інформації, за 2022–2024 роки, відносно 2021 року, збільшило виручку у 6 раз. Це вказує на те, що

хімічна галузь області має значний потенціал для розвитку, що підтверджує обласна Програма розвитку на 2025 рік.

Таблиця 6

**Обсяг виручки найбільших компаній Дніпропетровської області
у сфері хімічної промисловості у 2022–2024 роках, млн. грн.
(приріст за рік, %)**

Суб'єкт господарської діяльності	Ранг 2024	Основний КВЕД	Виручка, 2022	Виручка, 2023	Виручка, 2024
1. ДП "Науково-виробниче об'єднання "Павлоградський хімічний завод"	1	20.51 Виробництво вибухових речовин	3203 (+53%)	8263 (+158%)	28953 (+250%)
2. ТОВ "РЕТАЛІ УКРАЇНА"	3	22.22 Виробництво тари з пластмас	3845 (+24%)	4930 (+28%)	5 925 (+20%)
3. ТОВ "КПД"	8	22.22 Виробництво тари з пластмас	1756 (-21%)	2402 (+37%)	2 619 (+9%)
4. ПрАТ "ЛНДЕ ГАЗ УКРАЇНА"	Не входив у 10-у найбільших	20.11 Виробництво промислових газів	989 (-33%)	1740 (+76%)	2 343 (+35%)
5. ТОВ "МІРОПЛАСТ"	Не входив у 10-у найбільших	22.21 Виробництво плит, листів, труб і профілів із пластмас	1644 (-13%)	1782 (+8%)	1 961 (+10%)

Джерело: складено автором за джерелом [13]

Дніпропетровська область також має велику кількість підприємств машинобудівної промисловості. Машинобудування є провідною галуззю економіки, оскільки має вплив на безліч інших важливих економічних секторів та створюючи умови для їх стабільної діяльності. У 2023 р. в області було 2110 одиниць діючих суб'єктів господарської діяльності (СГД) у машинобудівній галузі, з них компаній – 1602, ФОП – 508; у 2024 р. відповідно було всіх СГД – 2122, компаній – 1609, ФОП – 513 [14]. Вони спеціалізуються на виробленні різних машин, верстатів, приладів, апаратів, агрегатів, устаткування, що в подальшому використовують в інших секторах промисловості, в оборонній галузі, в

усіх інших сферах економіки (табл. 7). Із 5 найбільших машинобудівних компаній регіону дві увійшли в десятку найбільших в Україні. За показниками у більшості компаній обсяг виробництва, попри воєнні небезпеки, зріс. Найбільше зросло виробництво у ТОВ «Техно-металпарк», за 3 роки із малаго підприємства воно перетворилося у середнє. В окремих («ІНТЕРПАЙП», «КОРУМ») – мало місце падіння виробництва.

Таблиця 7

**Найбільші машинобудівні компанії Дніпропетровської області
у 2022-2024 роках, млн. грн. (приріст за рік, %)**

Суб'єкт господарської діяльності, ранг серед 10 найбільших компаній України	Основний КВЕД	Виручка, 2022	Виручка, 2023	Виручка, 2024
1. ПАТ "ІНТЕРПАЙП Нижньодніпровський трубо-прокатний завод". Ранг – 7 місце	30.20 Виробництво залізничних локомотивів і рухомого складу	8 183 (-1%)	10402,4 (+27%)	8312,4 (-20%)
2. ТОВ "Виробничо- інноваційна компанія "ДЕВІРО". Ранг – 9 місце	30.30 Виробництво повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткув.	555,7 (+593 %)	2994,6 (+439 %)	7563,9 (+153 %)
3. ТОВ "Технометалпарк"	28.49 Виробництво інших верстатів	10,4 (+405 %)	80,7 (+679 %)	2056 (+2447%)
4. ТОВ "ТАС Дніпровагонмаш"	30.20 Виробництво залізничних локомотивів і рухомого складу	1108 (+77 %)	1077 (-3 %)	1743 (+62 %)
5. ОВ "КОРУМ Дружківський машинобудівний завод"	28.92 Виробництво машин і устаткування для добувної про-ті та будівництва	559 (-57 %)	1530,4 (+174 %)	1462 (-4 %)

Джерело: складено автором за джерелом [14]

Безумовно, що підприємства машинобудування стикаються з низкою проблем, обумовлених зростанням ризиків діяльності в умовах воєнних дій, зростанням цін на ресурси, дефіцитом робочої сили, ускладненням логістики, втратою ринків збуту тощо. Це характерно і для інших галузей промисловості, які ми в цьому аналізі не розглядали. Слід відзначити, що наведені в таблицях 6 і 7 підприємства не характеризують повністю

ні галузі, ні переробну промисловість регіону в цілому. Їх аналіз здійснено з метою ілюстрації потенціалу переробної промисловості Дніпропетровської обл., який є доволі значним, та його стійкості в складних умовах воєнних загроз і ризиків. Водночас, усі суб'єкти господарювання, промислові підприємства регіону також мають безліч проблем та перешкод у своїй діяльності, які обмежують можливості їх нормального функціонування та розвитку. Національний банк України проводить опитування щодо ділових очікувань підприємств України, в тому числі чинників, які обмежують їхню діяльність [15]. У табл. 8 наведено дані щодо 5-ти найбільш вагомих негативних факторів. Для Дніпропетровської обл., порівняно з Україною, окрім воєнних дій, більш вагомим є високий рівень цін на сировину та матеріали. У першому кварталі 2025 року посилюється вплив такого чинника як недостатній попит на продукцію підприємств.

Таблиця 8

Оцінка респондентами факторів, які обмежують спроможність їх підприємств збільшувати виробництво, відсоток відповідей

Найбільш вагомі фактори	Дніпропетровська обл.		В середньому по всіх регіонах і ВЕД	
	IV кв. 2024	I кв. 2025	IV кв. 2024	I кв. 2025
Воєнні дії та їх наслідки	90,0	86,5	85,3	81,6
Брак кваліфікованих працівників	51,3	41,9	47,3	49,4
Занадто високі ціни на сировину та матеріали	47,5	47,3	39,5	39,4
Занадто високі ціни на енергоносії	41,3	39,2	42,5	42,5
Недостатній попит	35,0	44,6	32,9	32,5

Джерело: складено автором за джерелом [15]

Однак, результати цих опитувань дають узагальнене розуміння перешкод регіональному розвитку, вони стосуються економіки в цілому, а не промисловості. У 4 кварталі 2024 року було опитано всього 80 підприємств Дніпропетровщини, з них трохи більше половини з промислового комплексу (добувна промисловість – 18, переробна – 23 підприємств, електро-, водопостачання – 3 підприємства). Для того, щоб регіональні органи влади могли забезпечити більш сприятливі умови для розвитку підприємств і галузей промисловості, необхідно *провести більш глибоку діагностику їх економічного стану та можливостей розвитку*. В арсеналі економічної науки і практики сьогодні накопичена велика кількість методів та інструментів діагностики та прогнозування

розвитку підприємств, таких як: SWOT-аналіз, PEST-аналіз, SLEPT-аналіз, контент-аналіз, коефіцієнтний фінансовий аналіз, використання матриць стратегічного управління Ансоффа, GE/McKinsey, Бостонської консалтингової групи (БКГ), соціологічне та експертне опитування, бенчмаркінг та низка інших. Для визначення перспективних галузей розвитку промислового комплексу регіону важливо оцінити економічний та конкурентний потенціал підприємств галузей, їх можливості і потреби розвитку з позицій підвищення технологічного рівня, інноваційності та конкурентоспроможності у відповідності до сучасних індустріальних трендів розвитку, задоволення потреб внутрішнього ринку, оборони і безпеки країни, нарощування експортного потенціалу, можливостей зміцнення фінансової стійкості економіки регіону та країни в цілому. Така діагностика потребує професійного підходу та залучення професійних фахівців (науковців і практиків) у сфері промисловості.

Нині в економіці України та її регіонів відбуваються суттєві трансформації. Війна, руйнуючи промислову інфраструктуру, стає потужним тригером модернізаційних змін. Передусім, це стосується промисловості, яка має найважливіше значення для зміцнення обороноздатності країни. Тому державна та регіональна промислова політика має бути спрямована на формування нової структури промисловості, на збільшення в загальному промисловому виробництві частки галузей, що формують високу додану вартість, насамперед тих, що відносяться до високо- та середньо-високотехнологічних виробництв, щоб у перспективі створити повні цикли виробництва кінцевої продукції з високою доданою вартістю [16].

Розділ 4. Регіональна промислова політика в стратегіях розвитку Дніпропетровщини

Слід відзначити, що нині регіон функціонує в умовах невизначеності та значних воєнних загроз, що суттєво ускладнює розробку стратегій та програм подальшого розвитку. Також в умовах воєнного стану більшість підприємств не розкривають повну інформацію про свою діяльність та перспективні наміри. Все це ускладнює розробку регіональних планів. Проте, органи регіонального управління та самоврядування Дніпропетровщини приділяють значу увагу розвитку економіки області та її промислового комплексу. Регіональна промислова політика формується та реалізується в стратегіях та програмами регіонального розвитку. В області розроблено та введено і дію такі важливі документи: Стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року (затверджено у 2020 р.) [17] та її оновлена версія (затверджено у 2024 р.) [18]; Програма соціально-економічного та культурного розвитку Дніпропетровської області на 2025 рік [19]. В них визначено завдання і напрямки промислової політики в регіоні на середньостроковий період.

**Порівняння цілей і завдань щодо промислового розвитку
Дніпропетровщини у двох варіантах регіональної
Стратегії розвитку області на період до 2027 року**

Стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року (2020)	Оновлена Стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року (2025)
Стратегічна ціль 1. <i>Посилення економічної конкурентоспроможності регіону</i>	Стратегічна ціль 1. <i>Підвищення рівня конкурентоспроможності Дніпропетровської області</i>
Операційна ціль 1.А. Зменшення економічних дисбалансів, у тому числі на основі розвитку промислово-виробничого комплексу	Операційна ціль 1.1. Стимулювання розвитку обраних ВЕД-ів в рамках смартспеціалізації регіону <i>Завдання 1.1.1.</i> Всебічне стимулювання розвитку таких ключових секцій, як переробна промисловість (КВЕД-и 10, 20, 23, 24, 28, 30), добувна промисловість (КВЕД 07).
Завдання 1.А.2. Розвиток наукоємних та інноваційних виробництв. Завдання 1.А.3. Розвиток експортного потенціалу космічної галузі Завдання 1.А.4. Підвищення конкурентоспроможності на світових ринках металургійного комплексу.	Операційна ціль 1.3. Розвиток промислово виробничого комплексу.
	<i>Завдання:</i> 1.3.1. Сприяння залученню інвесторів для розроблення покладів корисних копалин та розвитку супутніх до добувної галузі підприємств для збільшення доданої вартості. 1.3.2. Створення сприятливого середовища для інвестування у відновлення та модернізацію підприємств металургійного та хімічного комплексів 1.3.3. Сприяння реалізації інноваційних проєктів з метою відновлення та розбудови промислового потенціалу з урахуванням фактору безпеки 1.3.4. Підвищення конкурентоспроможності на світових ринках металургійного комплексу 1.3.5. Розвиток експортного потенціалу космічної галузі 1.3.6. Забезпечення ефективного функціонування існуючих та будівництво нових індустріальних парків, в т.ч. із урахуванням особливостей моделі екоіндустріального парку 1.3.7. Розбудова оборонно-промислового комплексу

Джерело: складено автором за джерелом [17; 18]

Знайомство зі змістом цих документів показує, що *Стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року*, затверджена у 2020 р., (далі Стратегія) являє собою якісно підготовлений стратегічний документ, який базується на детальному SWOT-аналізі соціально-економічного стану і проблем регіону. На основі проведеного аналізу визначено *стратегічне бачення регіону*: Дніпропетровщина – смарт-регіон, інвестиційно-привабливий та екологічно безпечний, з високотехнологічними індустріальним та аграрним комплексами, потужним експортним та освітньо-науковим потенціалом, з європейським рівнем надання послуг. Однак, визначені вектори і завдання розвитку Стратегії вказують, що розвиток промисловості не стояв в якості пріоритетної цілі стратегічного поступу економіки регіону, завдання розвитку індустріального комплексу стояло в ряду завдань розвитку інших сфер економічної діяльності.

Особливість Стратегії була в тому, що розвиток регіону передбачався на засадах смарт-спеціалізації (на основі кластерного підходу). В розділі 6 цього документу «*Стратегічний вибір розвитку області: місія, стратегічне бачення...*» обґрунтовувалося дві операційні цілі в рамках смарт-спеціалізації: *Смарт.А* – розвиток потенціалу хімічного комплексу (обґрунтовувалося завдання неоіндустріальної модернізації хімічної галузі); *Смарт.В* – поліпшення умов для розвитку наукоємного виробництва, зокрема – розвитку потенціалу машинобудівного комплексу й створення відповідного машинобудівного кластера шляхом модернізації, реструктуризації, освоєння інноваційних технологій, розвитку високотехнологічних виробництв, диверсифікації виробництва. Проте, не всі ці орієнтири були враховані при формулюванні стратегічних і операційних цілей в Програмно-цільовому блоці Стратегії, якому присвячений розділ 7 (табл. 9). Визначені завдання операційної цілі 1.А практично не забезпечують розвиток промисловості на засадах смарт-спеціалізації, а перелік проєктів Програми Плану реалізації Стратегії свідчить про обмежене і фрагментарне впровадження в регіональну економіку концепції смарт-спеціалізації, яке пов'язане, в основному, з розвитком виробництва полімерних матеріалів та виробів з них.

Аналіз звітів за 2021–2022 роки щодо виконання завдань і проєктів, визначених Стратегією, затвердженою у 2020 році, свідчить, що у більшості їх *реалізація залишалася на стадії пошуку інвесторів*. Всі подальші плани впровадження проєктів смарт-спеціалізації були перекреслені початком повномасштабної війни. Кардинальна зміна економічної ситуації внаслідок воєнних дій, зміна завдань економічного розвитку та пристосування економіки України й регіонів до діяльності в умовах воєнного стану зумовило необхідність оновлення Стратегії регіонального розвитку України та її регіонів. У серпні 2024 р. Кабінетом

Міністрів України були внесені зміни в загальнонаціональну стратегію та визначено завдання щодо оновлення регіональних стратегій [20].

Слід відзначити, що для підготовки Оновленої Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року було проведено значну аналітичну роботу (жовтень 2024 – лютий 2025 р.) з комплексного аналізу стану економіки та оцінки ситуації, в якій опинився регіон внаслідок війни. Для цього було проведено опитування майже 5 тис. осіб населення регіону, проведено низку онлайн-зустрічей із заінтересованими сторонами області в тому числі представниками бізнесу, університетів, кластерних об'єднань, громадських організацій тощо. В аналізі враховано втрати регіональної економіки та спроможність її до адаптації, виклики з якими зіштовхнувся регіон та потреби і можливості його розвитку. Зроблено висновок, що економіка області поступово відновлюється, попри складні умови діяльності впроваджуються інновації, цифрові рішення як у промисловості так і у соціальній сфері. Підготовлений варіант Оновленої Стратегії викладено на сайті Дніпропетровської ОДА, однак її ще не затверджено обласною радою.

Ознайомлення з її змістом свідчить, що проведена робота з підготовки цього документу показала важливість і перспективність розвитку промисловості для підвищення стійкості і конкурентоспроможності економіки регіону. Саме це закладено в *стратегічне бачення регіону: «Дніпропетровська область – економічно розвинений, потужний, процвітаючий та військовоукріплений, прогресивний та успішний, самодостатній та відкритий для інвестицій регіон-лідер. Флагман української промисловості»* [18, с. 144].

Тому в Оновленій Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року промисловості приділяється значно більше уваги (табл. 9). Основні завдання щодо її розвитку включені до Стратегічної ціль 1. «Підвищення рівня конкурентоспроможності Дніпропетровської області». В ній передбачається всебічне стимулювання розвитку таких ключових секторів економіки, як переробна промисловість (КВЕД-и 10, 20, 23, 24, 28, 30), добувна промисловість (КВЕД 07)». З визначених видів переробного сектору половина відноситься до середньо-високотехнологічного виробництва, що сприятиме підвищенню технологічності цієї сфери. Завдання з розвитку промислово виробничого комплексу (пункт 1.3 Оновленої Стратегії) передбачає низку напрямків діяльності з розроблення покладів корисних копалин, модернізації підприємств металургійного та хімічного комплексів, розбудови оборонно-промислового комплексу, розвитку експортного потенціалу космічної галузі та інших видів промислової діяльності. При цьому ставиться завдання сприяння реалізації інноваційних проєктів з метою відновлення та розбудови промислового потенціалу з урахуванням фактору безпеки.

Всі ці напрями є актуальними і важливими для регіону. Можливо, є необхідність внесення певних корективів, оскільки в оновленій Стратегії недостатня увага приділяється розвитку машинобудівного комплексу.

Наступним важливим кроком є *забезпечення реалізації визначених Стратегією завдань*. Необхідно розробити обґрунтований, виважений і детальний план заходів реалізації визначених завдань промислового розвитку. До його розробки необхідно залучити фахівців провідних промислових підприємств регіону. Також для розуміння процесів і проблем технологічного розвитку Дніпропетровської області необхідний більш глибокий аналіз діяльності та проблем промислових підприємств регіону, виявлення причин, які перешкоджають інноваційному розвитку. Це потребує спеціального дослідження на основі збору та аналізу статистичних і фактичних даних, опитування фахівців промислових підприємств та експертів з промислового й регіонального розвитку. Слід врахувати загальносвітові тренди індустріального розвитку, можливості та завдання України, її регіонів у підвищенні конкурентоспроможності вітчизняної промисловості та її участі на перспективу у розвитку європейської промислової екосистеми.

Слід зауважити, що саме забезпеченню практичної реалізації прийнятих рішень щодо промислового розвитку не вистачає конкретних і детальних заходів. Це стосується *Програми розвитку області на 2025 рік* [19] в якій значну увагу приділено індустріальному сектору економіки. У сфері *промисловості* головною метою визначено: сприяння функціонуванню промислового сектору економіки області в умовах воєнного стану та забезпечення його безперервної діяльності; підтримка інтересів вітчизняних товаровиробників задля збільшення бюджетних надходжень та доходів населення; підвищення конкурентоспроможності промислової продукції регіону. Визначено, що це має бути досягнуто шляхом модернізації та реконструкції промислового виробництва та запровадження новітніх технологій, однак без конкретизації галузей, підприємств та способів здійснення модернізації. В рамках пріоритетного напрямку «Інноваційний розвиток регіону на основі смарт-спеціалізації» визначено 2 напрямки: розвиток потенціалу хімічного комплексу; поліпшення умов для розвитку наукоємного виробництва, зокрема машинобудування. Для досягнення цих завдань передбачається сприяння впровадженню науково-технічних розробок у базових галузях промисловості, однак не конкретизовано, які саме заходи будуть реалізовані.

Аналіз змісту Програми розвитку Дніпропетровської області на 2025 рік показує, що вона є досить розгорнутою, охоплює всі сфери регіонального управління. Однак, затверджений до неї перелік заходів та інвестиційних проєктів щодо виконання завдань Програми з модернізації

реального сектору економіки є досить обмеженим і не забезпечує досягнення усіх цілей і завдань промислового розвитку регіону. Саме визначенню механізмів та заходів з реалізації окреслених напрямів та завдань розвитку промисловості регіону в регіональних програмах і стратегіях не вистачає деталізації, що не забезпечує можливостей досягнення правильно відібраних векторів розвитку.

Висновки

Проведений аналіз показав, що Дніпропетровщина була і залишається найбільш потужним промисловим регіоном України. Попри значні втрати внаслідок воєнних дій, промисловість області відновлюється та збільшує обсяги діяльності. Однак, при цьому формується переважна тенденція до зменшення частки секторів промисловості з високими технологіями у загальній структурі регіональної економіки. Аналіз діяльності підприємств окремих галузей промисловості (хімічної та машинобудівної) показує, що більшість з них нарощує виробництва попри складні умови діяльності. Нині важливо розробити активну промислову політику регіону, спрямовану на інноваційну трансформацію економіки та підвищення її технологічного рівня для забезпечення стійкості регіону в умовах як воєнних загроз та і в повоєнний період. Аналіз змісту Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року та її оновленого варіанту показує, відбувається зміщення регіональної економічної політики в бік більш активної підтримки саме високотехнологічних галузей промисловості. На даному етапі важливо розробити обґрунтований, виважений і детальний пакет заходів з реалізації визначених завдань розвитку та технологічної модернізації промислового комплексу регіону. Необхідно забезпечити їх реальне впровадження на промислових підприємствах Дніпропетровщини з метою перетворення Дніпропетровської області на флагмана української промисловості.

Для забезпечення відновлення, модернізації та розвитку регіонального промислового комплексу вважаємо за доцільне:

- провести детальний аудит стану і можливостей розвитку регіональної промисловості з визначенням найбільш важливих, перспективних та забезпечених ресурсами галузей; виокремити галузі, які є найбільш важливими для розвитку регіону у короткостроковому і довгостроковому періодах;

- визначити необхідність та можливості розвитку підприємств окремих видів промислової діяльності з позицій: наявності ресурсів, в тому числі кадрового забезпечення; наявності внутрішнього та зовнішнього ринкового попиту; впливу на регіональні ринки праці та

доходи населення. Важливо ідентифікувати й систематизувати негативні чинники, які можуть обмежувати промисловий розвиток;

- окреслити завдання й перспективи розвитку стратегічних галузей, які забезпечують стійкість економіки, можливості її модернізації, мають високий потенціал зростання та конкурентоспроможності. Визначити перелік найважливіших і перспективних об'єктів промисловості регіону, сформувані чіткі цілі і завдання їх розвитку, розробити плани залучення внутрішніх та іноземних інвестицій;

- для забезпечення структурної модернізації необхідно розробити програми інноваційного розвитку промислових комплексів України. В їх основі можуть стати високотехнологічні виробництва машинобудування, приладобудування, хімічної, металургійної, космічної галузь та ін., які є в регіоні. Для забезпечення модернізації необхідно особливу увагу приділити розвитку індустриальних, еко-індустриальних парків, технопарків, регіональних інноваційних центрів та інших видів інноваційної інфраструктури;

- регіональні програми інноваційного розвитку промисловості мають бути спрямовані на імпортозаміщення, стимулювання експортних потенціалів регіонів, що сприятиме їх динамічному розвитку. В експортній діяльності Дніпропетровської області нині домінують гірничо-добувний, металургійний та агропромисловий комплекси. Однак, в перспективі в експорті має зростати частка продукції більш високотехнологічних видів промислової діяльності: фармацевтичного виробництва, хімічної промисловості, машинобудування та ІТ (обладнання, технологічні розробки), космічної промисловості;

- дуже важливим є розробка та ефективне використання механізмів заохочення та підтримки промислового розвитку регіонів: різноманітних податкових пільг для виробників промислової продукції; часткової компенсації тарифів на енергоносії та комунальні послуги для підприємств, які освоюють високотехнологічні види діяльності; сприяння розвитку науково-дослідного сектору на його тісній співпраці з підприємствами промисловості; державних замовлень на виробництво і закупівлю високотехнологічної продукції (передусім оборонного характеру); виважена протекціоністська політика та експортна підтримка вітчизняних промисловців.

Слід підкреслити, що для забезпечення інноваційної трансформації промислового комплексу Дніпропетровського регіону вкрай необхідно забезпечити підготовку висококваліфікованої робочої сили та функціонування розвиненого освітнього простору і науково-дослідного сектору.

Список використаних джерел:

1. Валовий регіональний продукт (2004-2021) з урахуванням перегляду даних платіжного балансу. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Статистичний збірник «Регіони України» 2021. Частина II. Київ, 2022. 634 с. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Стратегія регіонального розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року. Дніпропетровська обласна рада. Дніпро. 2020. 252 с. URL: <https://dostup.org.ua/request/73867/response/181279/attach/4/img%20813151545.pdf>
4. Ukraine. Third Rapid Damage and Needs Assessment RDNA3 (February 2022 – December 2023)/ Ed. A. Himmelfarb. The World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations. March 2023, Washington, DC. 182 p. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf>
5. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на листопад 2024 року. KSE. Лютий 2025. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/02/KSE_Damages_Report-November-2024-UA.pdf
6. Кількість діючих суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у розрізі регіонів у 2014-2023 роках. Статистична інформація. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за регіонами у 2010–2023 роках. Статистична інформація. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
8. Базовий індекс інфляції в Україні 2024. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/basic/>
9. Eurostat (2009). «High-technology» and «knowledge based services» aggregations based on NACE Rev. 2. Retrieved from URL: https://www.statistik.at/stddoku/subdokumente/b_f-e_firmeneig_bereich_high_tech_sectors_nace_rev_2.pdf
10. Експорт товарів суб'єктами господарювання за кількістю найманих працівників у розрізі регіонів. Статистична інформація. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
11. Огляд зовнішньої торгівлі Дніпропетровської області у 2023 році. URL: <https://surl.li/nxiowr>
12. Каталог компаній України | YouControl Market. URL: <https://catalog.youcontrol.market/dnipropetrovska-oblast>
13. Каталог компаній Дніпропетровської області. YouControl Market. URL: <https://catalog.youcontrol.market/dnipropetrovska-oblast>
14. Машинобудування в Дніпропетровській області. YouControl Market. URL: <https://catalog.youcontrol.market/mashynobuduvannia/dnipropetrovska-oblast>
15. Ділові очікування підприємств України. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/nbusurvey>
16. Шевченко А. В. Напрями та завдання промислової політики України в умовах війни та повоєнного відновлення. *Проблеми економіки*. 2023. № 3 (57). С. 128-133. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-3-128-133>

17. Про Стратегію регіонального розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року. Затверджено Дніпропетровською обласною радою 07.08.2020 р., № 624-24/VII. URL: <https://adm.dp.gov.ua/pro-oblast/rozvitok-regionu/strategiya-rozvitku/proekt-strategiyi-rozvitku-dnipropetrovskoyi-oblasti-na-period-do-2027-roku>

18. Оновлена Стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року. Дніпропетровськ. 2025. 190 с. URL: https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/Pro%20oblast/Rozvytok%20rehionu/Stratehiia%20rozvytku/Stratehiia%20rozvytku%20Dnipropetrovskoi%20oblasti%20do%202027%20roku/strategiya-rozvytku-2027_20250114.pdf

19. Програма соціально-економічного та культурного розвитку Дніпропетровської області на 2025 рік. Затверджено Дніпропетровською обласною радою 13.12.2024 № 469-23/VIII. URL: <https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/Pro%20oblast/Rozvytok%20rehionu/Sotsialno-ekonomichnyi%20ta%20kulturnyi%20rozvytok/prog-2025/programma-soc-ekonom-2025-Dodatok.pdf>

20. Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки. Постанова КМУ від 13 серпня 2024 р. № 940. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2024-%D0%BF#Text>

References:

1. Valovyi rehionalnyi produkt (2004–2021) z urakhuvanniam perehliadu danykh platizhnoho balansu [Gross regional product (2004–2021) taking into account the revision of the balance of payments data]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Statystychnyi zbirnyk «Rehiony Ukrainy» 2021 (2022) [Statistical collection "Regions of Ukraine" 2021]. Chastyna II. Kyiv, 634 p. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Stratehiia rehionalnoho rozvytku Dnipropetrovskoi oblasti na period do 2027 roku (2020) [Regional development strategy of Dnipropetrovsk region for the period until 2027]. Dnipropetrovska oblasna rada. Dnipro. 2020. 252 s. Available at: <https://dostup.org.ua/request/73867/response/181279/attach/4/img%20813151545.pdf>

4. Himmelfarb A. Ukraine. Third Rapid Damage and Needs Assessment RDNA3 (February 2022 – December 2023). The World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations. March 2023, Washington, DC, 182 p. Available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf>

5. Zvit pro priami zbytky infrastruktury vid ruinuван vnaslidok viiskovoi ahresii rosii proty Ukrainy stanom na lystopad 2024 roku [Report on direct damage to infrastructure from destruction as a result of Russia's military aggression against Ukraine as of November 2024]. KSE. Liutyi 2025. Available at: https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/02/KSE_Damages_Report-November-2024-UA.pdf

6. Kilkist diiuchykh subiektiv hospodariuvannia za vydamy ekonomichnoi diialnosti u rozrizi rehioniv u 2014–2023 rokakh. Statystychna informatsiia [Number

of operating business entities by type of economic activity by region in 2014–2023]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

7. Obsiah realizovanoi produktsii (tovariv, posluh) subiektiv hospodariuvannia za rehionamy u 2010–2023 rokakh. Statystychna informatsiia [Volume of sales of products (goods, services) of economic entities by region in 2010–2023. Statistical information]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua>

8. Bazovyi indeks inflatsii v Ukraini 2024 [Basic inflation index in Ukraine 2024]. Minfin. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/basic/>

9. Eurostat (2009). «High-technology» and «knowledge based services» aggregations based on NACE Rev. 2. Available at: https://www.statistik.at/stddoku/subdokumente/b_fe_firmeneig_bereich_high_tech_sectors_nace_rev_2.pdf

10. Eksport tovariv subiektamy hospodariuvannia za kilkistiu naimanykh pratsivnykiv u rozrizi rehioniv. Statystychna informatsiia [Export of goods by economic entities by number of employees by region. Statistical information]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

11. Ohliad zovnishnoi torhivli Dnipropetrovskoi oblasti u 2023 rotsi [Review of foreign trade of Dnipropetrovsk region in 2023]. Available at: <https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/Biznesy/Eksporteram/Analitychni%20materialy%20Rekomendatsii/Ogliad%20zovnishnoi%20torhivli/2023/2023/%D0%97%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%8F%20%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B2%D0%BB%D1%8F%20%D0%B7%D0%B0%202023%20%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf>

12. Kataloh kompanii Ukrainy [Catalog of companies of Ukraine]. YouControl Market. Available at: <https://catalog.youcontrol.market/>

13. Kataloh kompanii Dnipropetrovskoi oblasti [Catalog of companies of Dnipropetrovsk region]. YouControl Market. Available at: <https://catalog.youcontrol.market/dnipropetrovska-oblast>

14. Mashynobuduvannia v Dnipropetrovskii oblasti analiz nishi [Mechanical engineering in Dnipropetrovsk region]. YouControl Market. Available at: <https://catalog.youcontrol.market/mashynobuduvannia/dnipropetrovska-oblast>

15. Dilovi ochikuvannia pidpriemstv Ukrainy [Business expectations of Ukrainian enterprises]. Natsionalnyi bank Ukrainy. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/nbusurvey>

16. Shevchenko A. V. (2023) Napriamy ta zavdannia promyslovoi polityky Ukrainy v umovakh viiny ta povoiennoho vidnovlennia [Directions and tasks of industrial policy of Ukraine in conditions of war and post-war recovery]. *Problemy ekonomiky*, no. 3 (57), pp. 128–133. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-3-128-133>

17. Pro Stratehiiu rehionalnogo rozvytku Dnipropetrovskoi oblasti na period do 2027 roku [On the Regional Development Strategy of Dnipropetrovsk Region for the Period Until 2027]. Zatverdzheno rishenniam Dnipropetrovskoi oblasnoi rady 07.08.2020 r., № 624-24/VII. Available at: <https://adm.dp.gov.ua/pro-oblast/rozvitok-regionu/strategiya-rozvitku/proekt-strategiyi-rozvitku-dnipropetrovskoyi-oblasti-na-period-do-2027-roku>

18. Onovlena Stratehiia rozvytku Dnipropetrovskoi oblasti na period do 2027 roku (2025) [Updated Development Strategy of Dnipropetrovsk Region for the Period Until 2027]. Dnipropetrovsk, 190 p. Available at: https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/Pro%20oblast/Rozvytok%20rehionu/Stratehiia%20rozvytku/Stratehiia%20rozvytku%20Dnipropetrovskoi%20oblasti%20do%202027%20roku/strategiya-rozvytku-2027_20250114.pdf

19. Prohrama sotsialno-ekonomichnoho ta kulturnoho rozvytku Dnipropetrovskoi oblasti na 2025 rik. Zatverdzheno rishenniam Dnipropetrovskoi oblasnoi rady 13.12.2024 № 469-23/VIII [Program of socio-economic and cultural development of Dnipropetrovsk region for 2025. Approved by the Dnipropetrovsk regional council on 13.12.2024 No. 469-23/VIII]. Available at: <https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/Pro%20oblast/Rozvytok%20rehionu/Sotsialnoekonomichni%20ta%20kulturnyi%20rozvytok/prog-2025/programa-soc-ekonom-2025-Dodatok.pdf>

20. Pro vnesennia zmin do Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na 2021–2027 roky [On Amendments to the State Strategy for Regional Development for 2021–2027]. Postanova KMU vid 13 serpnia 2024 r. № 940. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2024-%D0%BF#Text>